Avtomobil transport infrastrukturasınıń rawajlanıwı

Kazbekov Abbazbek

Annotaciya (qaraqalpaq tilinde). Bul maqalada Ózbekstan Respublikası hám Qaraqalpaqstanda avtomobil transportı infrastrukturasınıń rawajlanıwı, transport tarawında ámelge asırılǵan reformalar, avtomobil jollarınıń qurılısı hám rekonstrukciyası, jolawshılar hám júk tasıw xızmetleriniń rawajlanıwı analiz etiledi. Sonıń menen birge, ǵárezsizliktiń dáslepki jıllarında avtomobil transportı tarawında júz bergen ózgerisler, «Qaraqalpaqtrans» shólkeminiń xızmeti hám transport sistemasınıń ekonomikalıq rawajlanıwdaǵı áhmiyeti qarastırıladı.

Gilt sózler: avtomobil transportı, transport infrastrukturası, avtomobil jolları, jolawshılar tasıw, júk tasıw, transport siyasatı, ekonomikalıq reformalar, «Qaraqalpaqtrans», Qaraqalpaqstan, Ózbekstan.

Аннотация (на русском языке). В статье анализируется развитие инфраструктуры автомобильного транспорта в Республике Узбекистан и Каракалпакстане, рассматриваются реформы, осуществляемые в транспортной сфере, строительство и реконструкция автомобильных дорог, а также развитие услуг по перевозке пассажиров и грузов. Особое внимание уделяется изменениям в сфере автомобильного транспорта в первые годы независимости, деятельности организации «Каракалпактранс» и значению транспортной системы для экономического развития региона.

Ключевые слова: автомобильный транспорт, транспортная инфраструктура, автомобильные дороги, пассажирские перевозки, грузовые перевозки, транспортная политика, экономические реформы, «Каракалпактранс», Каракалпакстан, Узбекистан.

Abstract (in English). This article analyzes the development of road transport infrastructure in the Republic of Uzbekistan and Karakalpakstan. It examines reforms implemented in the transport sector, the construction and reconstruction of roads, and the development of passenger and freight transportation services. Particular attention is paid to changes in the road transport sector during the early years of independence, the activities of the Karakalpaktrans organization, and the importance of the transport system for the economic development of the region.

Keywords: road transport, transport infrastructure, highways, passenger transportation, freight transportation, transport policy, economic reforms, Karakalpaktrans, Karakalpakstan, Uzbekistan.

Búgingi kúnde Ózbekstan ushın eń tiykarǵı wazıypalardan biri-óz tranzit qábiletinen maksimal dárejede paydalanıw bolıp, sebebi onıń aymaǵınan bir qatar zárúrli regionlıq hám regionlar aralıq jónelisler ótedi. Usınıń menen birge, Ózbekstannıń jáhán okeanı portlarından ajıratıp turıwshı óz-ara mámleketler mashqalasın qanday sheshiw múmkinligi tuwrısında transport Kewilnaması da bar. Sol qatnas menen respublikanıń transport siyasatı, onıń aldında turǵan wazıypalardıń mánisi hám ayriqsha ózgesheliklerine kóre, Oraylıq Aziyanıń basqa mámleketleri menen salıstırǵanda eń quramalı hám qıyın ámelge asırıladı. Bul ishki hám sırtqı ekonomikalıq baylanıslar, sonıń menen birge, qońsılas mámleketler hám dúnyanıń jetekshi mámleketleri menen óz-ara baylanıslı bolǵan geosiyasiy qatnasıqlar menen belgilenedi.

Sonday-aq Ózbekstanda tranzit imkaniyatınıń rawajlanıwına tiykarlanıp geosiyasiy faktorlar, ásirese, transport hám energetika tarawları sezilerli tásir kórsetip atır. Elektr energiyasınıń jáhán bazarında barǵan sayın kúsheyip baratırǵan básekini esapqa alǵan halda, kóplegen húkimran ekonomikalıq kúshler uglevodorodlı regionlarǵa kepillik berilip qıdırılıp atır, olardan biri Oraylıq Aziya esaplanadı. Bunday múmkinshilik málim bir mámleket yamasa mámleketler toparınıń bazarına baǵdarlanǵan gaz hám Neft trubaların qurıw arqalı kepilleniwi múmkin. Sol qatnas menen transport strategiyasın qáliplestiriwde Ózbekstan milliy mápleri menen bir qatarda geosiyasiy táreplerdi de esapqa alıwı kerek. Sol kózqarastan qaraǵanda Evropanı Aziya-Tınısh okeanı regioni mámleketleri menen bólew múmkinshiligi retinde Oraylıq Aziyanıń tranzit potencialın rawajlandırıwdıń geosiyasiy áhmiyeti jańa ólshew úskenesi talap etiledi. Ózbekstan aldında zárúr infrastrukturanı jaratıw, sonıń menen birge, bul mámleket aymaǵınan ótetuǵın transport baǵdarlarınıń barlıq uchastkalarında háreketleniwdiń eń qolay sharayatların jaratıw wazıypası turıptı.

Ózbekstan Respublikasınıń Oraylıq Aziyadağı rolin asırıw, túrli tarawlardı rawajlandırıw, qońsılas mámleketler menen ekonomikalıq baylanıslardı rawajlandırıw ushın 1995-2010- jıllarda milliy programma islep shıǵıldı. Bul baǵdarlama sheńberinde 1996- jılda «Tashkent-Andijan-Osh» liniyasın rekonstrukciya qılıw baslandı, onıń 100 kilometrden aslamı tawlıq aymaqlarda, « Qamshı» hám «Miywek» aymaqlarında jaylasqan bolıp, tunnellerden ibarat. Respublika aymaǵınan ótetuǵın « Termiz-Tashkent-Bishkek-Alma-ata» hám «Samarqand-Buxara-Ashxabat-Túrkmenbası» avtomobil jollarında túrli remont jumısları ámelge asırıldı. Ózbekstandı Rossiya Federaciyası menen Qazaqstan arqalı baylanıstıratuǵın Qońırat-Biynew jolınıń 340 kilometrlik bólegi qurılısı tamamlandı. Qurılıs jumısların dawam ettiriw ushın 2011-2015 -jıllarda qabıl etilgen transport-kommunikaciya infrastruktura qurılısın rawajlandırıw programması regionlarda hám ulıwma respublikada islep shıǵarıw, transport, injenerlik infrastrukturasın rawajlandırıwǵa múmkinshilik berdi[1].

Bul programmaǵa kóre, 2012-jılda 500 kilometrge jaqın tórt qatarlı Avtomagistrallardı qurıw hám rekonstrukciya qılıw jumısları tamamlandı. 1991 jılǵa kelip mámlekettegi siyasiy-ekonomikalıq sharayatlardıń ózgera baslawı avtotransport tarawına da óz tásirin kórsetdi. Sonday-aq, ulıwma paydalanılatuǵın Avtotransport endigiden rawajlandırıw, baslanǵan qurılıslardı juwmaqlaw, Avtokorxonalarniń islep shıǵarıw bazaların bekkemlew jáne social, mádeniy, xojalıq xızmetlerdi jaqsılaw boyınsha ilgeri jılıstırılǵan wazıypalardı ámelge asırıwda mámlekettegi baha namanıń eliriwi hám bazar qatnasıqlarına ótiw málim bir qıyınshılıqlardı keltirip shıǵardı. Ásirese, támiyinlew máselesinde eski awqamdağı respublikalar menen baylanıslardıń úzilip qalıwı, olardıń ǵárezsiz mámleketlerge aylanıwı avtotransporchılar ushın da kóp

[1] Қорақалпоғистон ахборот агентлиги. Янги авиақатновлар йўлга қўйилмоқда // Еркин Қарақалпақстан — 02.04.2024. №39 - 156 (21061).

mashqalalardı keltirip shıǵardı.

Eski awqamlas respublikalar ózleriniń ónimlerin, yaǵnıy transport qurallardıń awısıq bóleklerin, agregat, úskene, materiallardı, janar may hám may'lash materialların bazar bahasında, eskine salıstırǵanda 100 ese qımbatına sata basladı. Eger 1991- jılı bir tonna avtomobil janar maysınıń bahası sol waqıttaǵı esap boyınsha 200 rubl bolsa, 1992- jılı Rossiyadan benzinniń hár bir tonna 10 mıń rublden alıp kelin. Eger 1991 jılda Ózbekstan avtotransport ministrlik (sonıń ishinde « Qaraqalpoqtrans» awqamı) júk avtomobillerin ortasha 30, 5 mıń rublden satıp alǵan bolsa, 1992- jılda olarǵa 700 mıń rublden, « MaZ» hám « AzaZ» -lar ushın 1, 5-2 mln rublden tolıqndi. Avtobus bahası 126 mıń rublden 1 mln rublǵa shekem jetip bardı. « Qaraqalpaqtrans» óndiriwshi birlespesiniń jańa avtomobiller satıp alıw múmkinshiligi kemeydi. Eski avtomobil parklerin jańalap turıwǵa pútkilley múmkinshilik bolmay qaldı. Qaraqalpaqstandaǵı ulıwma paydalanılatuǵın avtotransport jumısshılar eń qıyın jaǵdaydan shıǵıw ushın, wazıypalardı unamlı sheshiw imkaniyatlardı izlewge háreket isledi.

Avtotransport quralların jetkezip beretuǵın zavodlar menen barlıqer tiykarında kelisimlerge erisildi. Mámlekettegi siyasiy-ekonomikalıq jaǵdaylardıń ózgera baslawı avtotransport salasında óziniń úlken tásirin kórsetdi. Mine bul jaǵdaylar «Qarakalpoqtrans» islep shıǵarıw awqamı turmısında júz bergen. 1994-jıldan baslap «Qaraqalpaqtrans» islep shıǵarıw shólkem «Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik shólkem bolıp qayta dúzildi. Bunıń parqı sonnan ibarat, «Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik shólkem xızmetiniń tiykarǵı wazıypaları etip tómendegiler belgilendi:ulıwma paydalanıwdaǵı avtomobil transportın hár tárepleme rawajlandırıw;ulıwma paydalanıwdaǵı avtotransport sistemasında ilimiy-texnikalıq hám investiciya siyasatın ótkeriw, shólkem quramına kirgen kárxanalar hám shólkemlerdi bazar qatnasıqlarına ótiwde, olardı akcionerlik, jámiyechilik, ijara hám

basqa dúzilgen huqıqıy formalarǵa ózgertiwge járdemlesiw. Ulıwma paydalanılatuǵın avtotransportda ekonomikalıq ózgerislerdiń birinshi basqıshı orınlandı. Ótkerilip atırǵan reformalar izbe-izlik hám basqıshpa-basqısh alıp barıla baslandı. Ózbekstan Respublikası Birinshi Prezidentiniń 1994 -jıl 21-yanvardağı «Ekonomikalıq reformalardı jáne de tereńlestiriw, jalǵız múlklanishdagi múlk máplerin qorǵaw hám isbilermenlikti rawajlandırıw ilajları haqqında»ǵı Pármanı dağaza etiliwi menen ashıq akcionerlik jámiyetlerine aylantırila baslandı. Mine sol Párman shıqqannan baslap «Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik birlespesi dúzilip jáne onıń qarawındağı Avtokorxonalarning akcionerlik jámiyeti quramına ótiwine itibar qaratıldı. Atap aytqanda, 1994 -jılı 29 -aprelde Xojeli qalasındağı 25-avtotransport kárxanası «Kárwan» akcionerlik jámiyetke, Nókis qalasındağı 120-avtornsport kárxanası “Barn” akcionerlik jámiyetke, Sheńberbanddegi 116-avtotransport kárxanası «Sheńberbad» akcionerlik jámiyetke, Nókistegi 108-avtotransport kárxanası «Tuwlpar» akcionerlik jámiyetke aylandı. 1994 -jılı 27- iyul kúni shólkemniń óndiriwshi-texnikalıq támiyinlew basqarması « Avtosnab» akcionerlik jámiyetke aylandırıldı.

Respublika xalıq xojalıǵınıń barlıq tarawlarında, atap aytqanda, sanaat, awıl xojalıǵı, qurılıs, suw xojalıǵı, baylanıs, sawda, den sawlıqtı saqlaw, Kommunallıq' xojalıǵı, mádeniyat, ılım hám basqa tarmaqlarda da avtotransport kárxanaları islep turǵan edi. 1995- jılı úlkemizde ulıwma paydalanılatuǵın avtomobil transportta jolawshılar tasıwǵa arnalǵan 14, 7 mıń Avtobus, 5 mıńnan kóbirek jeńil taksi mashinaları islep turǵan. Respublika boyınsha 2892 dana avtobus marshrutlarında (593 dana qala, 1768 dana qala átirapı, 532 ta qalalar aralıq) avtobuslar qatnap turdı. Avtobuslar menen hár kúni 5 mlnga jaqın jolawshılarǵa xızmet kórsetilgen. Respublikada 27 ta avtovokzal, 120 dana Avtostanciya xızmet kórsetdi. Tek qalalardağı Avtobus marshrutlarında túrli markadağı 3 mıńǵa jaqın Avtobus qatnap turǵan. 1995-

jılı avtobuslarda 1819, 6 mln dana jolawshılar tasılǵan. Ózbekstan xalıq xojalıǵı salasında túrli maqsetlerge arnalǵan 200 mıńǵa jaqın jeńil avtomobiller xızmet kórsetdi. Respublikada puqaralardıń jeke múlki bolǵan 788, 2 mıń dana jeńil avtomobiller bar edi. Ulıwma paydalanılatuǵın júk hám jolawshılar tasıwshı avtomobil' transportınıń kárxanaları «O'zavtotrans» mámleket akcionerlik korporaciyası qarawına kirdi. Korporaciya 1993- jılı yanvarda shólkemlestiriledi. Onıń quramında akcionerlar jámiyetlerine aylandırılatuǵın jolawshı tasıwdı ámelge asıratuǵın 99 dana júk tasıw menen shuǵıllanatuǵın 99 dana hám aralas 67 dana avtokarxanalar bar edi. Bul Avtokarxanalarda 14 dana mińnan aslam avtobus, 24, 6 mıń dana júk Avtomobil bolıp, olarda 1995 jılı 220, 6 mln. tonnaǵa jaqın júk sırtqıldi. Ulıwma transport muǵdarında, túrlerinde tasılǵan ulıwma júk muǵdarınıń 24, 7% ti quraydı. Korporaciyanıń «Óztashqitrans» sawda-transport birlespesi hám «Ózavtotur» Firma xalıq aralıq júk tasıw hám jolawshılar qatnaw ushın xızmet kórsetdi. Keyingi jıllarda korporaciya xalıqqa avtotransport xızmeti kórsetiwin dawam etti. Qalalar arasında júk tasıwdı «Ózshahararotrans» islep shıǵarıw awqamı kárxanaları ámelge asırdı. Avtomobil transportı sistemasında «Jolawshı» Ózbekstan akcionerlik kompaniyası jolawshılardı tasıw, mánziline jetkiziw menen shuǵıllanadı.

1992-jılı 3-iyulde «Ózbekstanda avtomobil jolları haqqında nızam»qabıllandı. Bul nızamda Ózbekstan Respublikasında avtomobil jolların rawajlandırıw hám paydalanıw tarawındaǵı social qatnasıqlardı tártipke salıwdıń huqıqıy tiykarları belgilep berildi. Bul ustavqa tıykarlanıp, Qaraqalpaqstan Respublikasında avtomobil jolların rawajlandırıw hám paydalanıw tarawındaǵı social qatnasıqlardı tártipke salıwtirishning huqıqıy tiykarları Qaraqalpaqstan Respublikasınıń nızamları menen teńlestirildi. «Avtomobil jolları haqqında Nızam»nıń wazıypaları avtomobil jolların joybarlaw, qurıw, remontlaw hám paydalanıw tarawındaǵı social qatnasıqlardı, sonıń

menen birge, jol qurılısı birlespeleri, mámleket avtomobil' inspekciyası hám joldan paydalanıwlar arasındağı óz-ara qatnasıqlardı tártipke salıwtırıw esaplanadı[2].

Sonday-aqtransport shólkemleri óz iskerligi sheńberinde qatar islerdi ámelge asırdı.Atap aytqanda, «Qaraqalpaqtrans» akcionerlik jámiyetke qaraslı Xojelindegi «Kárwan» akcionerlik jámiyetiniń sap tabısı 1995-jılǵa kelip 2515, 2 mıń swmga teń boldı, nátiyjede 1 dana akciyasına 480 swm 16 tıyın muǵdarında dividend esaplandı. Nókistegi “Tulpar” akcionerlik jámiyetiniń 1995 jıldıń aqırında sap tabısı 378, 1 mıń swmni tashkil etip, bir akciyaǵa salıstırǵanda divident 148 swm 17 tıyınnan tuwrı keldi, akciyanıń nominal' bahası bolsa 950 swmga teń boldı. 1995-jılı «Qaraqalpaqtrans” mámleket akcionerlik birlespesinen 17 dana avtokarxana akcionerlik jámiyetke ótti. Olar keshlew jıldıń aqırına deyin akcionerlik jámiyet orderin alǵanı ushın, sol jıl dividend esaplandı. Biraq bunıń ózi shólkemde orınlanǵan jumıslar nátiyjesiz boldı, degen tıyımoni ańlatadı. «Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik shólkeminiń kárxanalarında 160 dana júk avtomobil, 809 dana Avtobus, 356 dana jeńil avtomobil' hám 138 ta xojalıq mashinaları jámlengen halda iskerlik alıp bardı.

Ministrlikler menen kárxanalarda háreket quramı bir sonsha kóp bolsa da, biraq júk tasıwlarda, «Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik jámiyetiniń kárxanalardıń áhmiyeti talay joqarı bolǵanlıǵın atap kórsetiw kerek. Jolawshılar tasıwǵa kelip bolsa, respublikada bul jumıstı ulıwma paydalanılatuǵın avtotransport derlik tolıq dárejede óz moynına alǵan. Nátiyjede 1995-jılda 14380, 6 mıń tonna xalıq xojalıq júkleri, 72351, 8 mıń jolawshı tasıldi. Shólkemniń ilgeri jılıstırılǵan wazıypalardı tolıǵı menen orınlawında islep shıǵarıw aktivistlerdiń úlesleri esapqa alınıp barıldı. Sonıń menen birge, xızmetkerlerge turaqlı ǵamxorlıq qılıw, jumıs iskerliginde qolaylıqlar jaratıw,

[2] Сидикназаров К.М., АхмедовУ.В. Ўзбекистон автотранспорти ўтмишда ва истиклол йилларида. –Тошкент, 2001. Б.18

ekonomikalıq jarıslardı keńnen qamraw , xojalıqtı basqarıw, administraciyalar menen social shólkemlerdiń shólkemlestirilgen isleriniń nátiyjesine de itibar berildi. Xızmetkerler hám xojalıq basshılardıń islep shıǵarıwdı rawajlandırıwǵa qosqan úlesleri, múnásip bahalanıp, húkimet mukofatlariga usınıs etildi. «Qaraqalpaqtrans" mámleket akcionerlik shólkeminde pidayı xızmetkerler sonday ataqlar iyelegen. Mısalı, Manǵıtdaǵı 44-avtotransport kárxanasınıń remontı boyınsha usta Qurbanov, Tórtkúldegi 115-Avtokaxana aydawshısı Ataxan Írazımbetova, Nókistegi 108-avtotransport kárxanasınıń aydawshısı N.Xojayınbekov, Qońıratdaǵı 68-avtornsport kárxanasınıń aydawshısı Jembergen Dawletmuratov, Shımbaydaǵı 40-avtotransport kárxanasınıń aydawshısı Ekiysenbay Saatov, 2528-Avtokolonna jumısshısı Kalbay Óziaynazarov, Nókistegi 19-Avtobus sarayınıń aydawshısı Jumamurat Quyashetov hám basqalar húkimet tárepinen eń húrmetli ataqlarǵa iye boldı. Olar arasında «Barn» akcionerlik jámiyetiniń basshısı Mádiyar Atetov, «Qanlı Avtokorxonasi» akcionerlik jámiyetiniń basshısı Orınbay Mamabetaminovlar jumıstı shólkemlestiriwdegi aktivligi ushın sıylıqlandı. Usınıń menen bir qatarda Qaraqalpaqstanda avtotransport salasında xızmet etip, házirde miynet veteranları da bólek húrmetke iye.

«Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik shólkeminiń kárxanaları gerbish zavodlarına, Qaratawdagı gereńlardan qurılıs tasların, Qońıratdaǵı iri soda zavodına qurılıs materialların tasıw, paxta, salı, shigit, basqa awıl xojalıǵı ónimlerin tasıw jumısların ámelge arttırıp atır. «Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik awqamı ulıwma paydalanılatuǵın avtotransport wazıypasına júklengen wazıypalarına muwapıq bazar ekonomikanı rawajlandırıwǵa qaratılǵan respublikada qabıl etilgen qararlardı orınlaw menen, basqa awqamlar menen birge óz kárxanalardı mámleket iyelik etiwden shıǵarıwǵa hám menshiklestiriwge de itibar qaratıp atır. 1996-jılǵa kelip «Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik birlespesiniń ashıq túrdegi akcionerlik

jámiyet túrindegi Avtokarxanalariniń jumıs nátiyjelerinde, aqsha pul tabıw boyınsha alıp barılǵan ilajlarda ótken jıllarǵa salıstırǵanda jaqsılanıp baslaǵanı bilinedi. Júk Avtokorxonalari tárepinen 1996-jıl 29 dana ministrlik hám 116 dana shólkemlerge júk tasıw boyınsha dúzilgen 236 dana shártnama 100% orınlanıwı támiyinlendi[3].

«Qaraqalpaqtrans»mámleket akcionerlik jámiyetinde 1996 jıldıń juwmaǵı boyınsha Avtokarxanalarnıń esap betinde 774141 mil. swm bolıp, rentabellik 11, 2% ni shólkemlestirgen. Birlesken Avtokarxananiń sonday miyneti nátiyjesinde «Qaraqalpaqtrans»mámleket akcionerlik birlespesi «O'zavtotrans»mámleket akcionerlik korporaciyası birlespeleri arasında jarısta 1996 jıl boyı birinshi orındı iyeleydi. «Qaraqalpaqtrans»mámleket akcionerlik birlespesiniń joqarı basqarıw organ etip Keńes belgilengen bolıp, ol basqarmanı saylaydı. Basqarma Keńes xızmetkerlerdiń sanı hám dúzilisin, miynetke aqsha tólew sistemasın, xızmetkerlerdiń materiallıq qollap-quwatlaw shártlerin belgileydi. Shólkemniń Keńes basqarma basshını jáne onıń orınbasarların saylaydı. Olar «Ózavtotrans»korporaciyası Joqarı Keńes hám Ministrler Keńes tárepinen tastıyıqlanadı.

1995-jılı 21-aprelde «Qaraqalpaqtrans» mámleket akcionerlik shólkem basshılıǵı basshısı bolıp X.M.Xudaybergenov, shólkem basshınıń birinshi orınbasarı bolıp P. S. Bektiyazov, shólkem basshınıń orınbasarları bolıp K. M. Muratov (basshınıń júk tasıw boyınsha orınbasarı), X. Ol. Óteniyozov (basshınıń jolawshı tasıw boyınsha orınbasarı), T.A.Shıdawekenov (basshınıń ekonomikalıq máseleler boyınsha orınbasarı), K.A.Bazarimbetov (basshınıń jol háreketi de texnika qawipsizligi boyınsha orınbasarı) tastıyıqlandı. Basqarma Prezidiumınıń quramına bular menen qatarda J.B.Berdimuratov (avtotransport xızmetkerleri kásiplik Awqam Respublika komitetiniń basshısı), A. P. Pirmanov, (Turtkul №115 ATK akcionerlik jámiyeti

[3]Каракалпактранс ГАО фаолияти//https://top.uz/company/karakalpaktrans-gao

basshısı), S. O. Ótepbergenov (№ 2528 Avtokorxona basshısı) tastıyıqlandı. Avtomobil' transportınıń ekonomikalıq túrli tarawlarda bolıwı basqarıw quramın ámelge asırıw turalı islerdi izbe-izlik menen aparıwdı talap qılatuǵın edi[4]. "Ózavtotrans" korporaciyası basqarmasınıń 1995- jılı 17 -noyabrdegi 13-sanlıqararı menen mámleket-akcionerlik shólkemleri, (káncernlari) akcionerlik jámiyetleri basqarıw shólkemleri haqqında úlgili nızamlar tastıyıqlandı. Sonıń menen birge, Qaraqalpaqstan Respublikası avtotransport xızmetinde ózleriniń kóp waqıtların berli miynetleri menen teńilib kiyatırǵan hayal-qızlardı ushıratıw múmkin. Olardan kóbisi házir 80 jasınan asıp ketken, 1939-jılı Tórtkúl qalasında tashkil etilgen avtotransport mektebiniń shafyorliq hayal-qızlar stulın 21 dana qız pitkerip, olar arasında birinshi pitkeriwshilerden Tajigul Abisheva bolıp, házirde Shimbay qalasında jasaydı. Ol hayal-qızlar shafyorlik oqıwıntamamlap, Tórtkúl MCında Avtoslesar bolıp isledi. Sonnan keyin 1941-1947 jılları Shimbayǵa kelip artelde respublikaǵa kóp jıllar dawamında xızmet etdi. 1948-jıldan baslap 1971-jılı pensiyaǵa shıqqansha shekem Nókistegi 51-sanlı Avtobazada aldın júk mashinasın, keyininen Avtobus mashinasın aydap, Qaraqalpaqstan Respublikası avtotransportına kóp jıllıq qosqan úlesi ushın Tajigul Abishova hayal-qızlar arasında Qaraqalpaqstan Respublikası Joqarı Keńes tárepinen sıylıqlarǵa iye boldı. Atap ótiw tiyisli, usı shólkem óz materiallıq-texnikalıq bazasın jaqsılaw, kerekli qurılıs jumısların ámelge asırıw boyınsha da qatar ilajlardı ámelge asırdı.

1996-jıldıń aqırında shólkem tarawlarında qurılıs jumısları anaǵurlım orınlandı. Nókis qalasında 500 orınlı jańa zamanagóy avtovokzaldıń qurılısı baslanıp, 8 million 500 mıń sumlıq qurılıs jumısları alıp barıldı. Shımbaydaǵı 40-ATK akcionerlik jámiyetiniń kárxanasın remontlaw, Manǵıtdaǵı 44-ATK akcionerlik jámiyetleriniń

[4] ЎзМДА. Р-2423-фонди, 1-рўйхат, 45-иш. 34-варақ.

óndiriwshi jayın, avtomobillerge janar may quyılıw stanciyasına ústine jabıw qurılıs jumısları alıp barıldı. Qoraózektegi 91-ATK akcionerlik jámiyetiniń avtotransporchıları ushın 16 Kvartiralı turar jay qurılısları qızǵın pátda alıp barıldı. 1997-jılı sol qurılıs obyektlerin jumısqa túsiriw hám Xojeli qalasınan Avtoservis orayın paydalanıw beriw ilajları jolǵa qoyıldı. Sonıń menen birge, Nókistegi «Barn» akcionerlik jámiyetinde 12 kvartiralı turar jay, 2528-Avtokolonnada mıymanxana, Taxtakópir menen Qoraózekte óndiriwshi korpus, shólkem keńes orınnıń átirapın rawajlandırıw menen ishki iri remontlaw jumısları yubiley kúnine shekem tolıq tamamlandı. «Qaraqalpaqtrans»mámleket akcionerlik shólkem quramında 22 avtotransport akcionerlik jámiyeti, 2 jámiyetlik hám 4 dana mámleket avtomobil xojalıǵı bolıp, olar tiykarlanıp Ózbekstan Respublikasınıń ishinde qarıydarlar menen dúzilgen shártnamalarǵa muwapıq júk hám jolawshılar tasıw jumısların atqaradı[5].

Ulıwma, shólkemniń tiykarǵı maqseti Respublika xalıq xojalıǵı tarawlarınıń júk tasıwǵa bolǵan talabın qanaatlandırıwı, jolawshı tasıwshı avtotransport bir bir baptalıǵın támiyinlew hám xızmet kórsetiw mádeniyatın arttırıw, islep shıǵarıw potencialınan ónimli paydalanıw janar may, may'lash materialları hám basqa kerekli awısıq bóleklerden ónimli paydalanıp, shólkem kárxanalardıń úzliksiz jumısın támiyinlew tarawdıń xızmetkerlerin social tárepinen qorǵaw islew támiyinlew, olardıń turmıs sharayatların jaqsılaw, Avtokarxanalarda ekonomikalıq reformalardı basqıshpa-basqısh ámeldegi jetiw hám mámleket iyelik etiwden shıǵarıw ilajlarınıń tolıq orınlanıwına qaratılǵan. «Qaraqalpaqtrans»shólkem Avtokarxanaları tárepinen 1997-jıldıń birinshi yarımında 28 dana ministrlik, 170 dana shólkemlerge júk tasıw boyınsha dúzilgen shártnamalardıń 100% orınlanıwı támiyinlendi. Ulıwma 3505, 2 mıń tonna xalıq xojalıq júkleri sırtqıldi. Bul rejege salıstırǵanda 101,0% shólkemlesken. Sonıń

[5] Ўзбекистон автомобиль транспорти Давлат Аксионерлик Корпорасиясы. – Тошкент, 1999. – Б.45

menen birge, akcionerlik Avtokarxanalar 3241,2 mıń tonna xalıq xojalıǵı júklerin tasıdı. Bul tapsırmaqa salıstırǵanda 100,4% boldı. 18862 mıń jolawshı qamtildi, tapsırma 100% ǵa orınlandı. Avtotransportlardıń barlıq túrlerinen parkten paydalanıw kópefficentlari 104,3-109,3% boldı. 1997-jıldıń birinshi shereginiń juwmaǵı boyınsha ayırım akcionerlik jámiyetlerinde tazadan payda bolıp, dividentlerdi kóbeytiwge erisildi. Atap aytqanda, Nókistegi «Barn»akcionerlik jámiyeti 1463,.3 mıń swm sap dáramat alıp, 841, 5 mıń swm divident qarjların ajırattı. Bir akciyaǵa tuwrı kelgen divident muǵdarı 529 swm boldı. Shimboy 40-ATK akcionerlik jámiyeti 1798, 2 mıń swm sap dáramat alıp, 1025,0 mıń swm dividentlerge ajıratıldı. Hám bir akciyaǵa 163 sumnan divident berildi. Qońırat qalası 63-ATK akcionerlik jámiyeti, bolsa 1693,3 mıń swm sap dáramat aldı hám 964, 6 mıń swm divident qarjların ajırattı. Ol akciyaǵa 241 sumnan tuwrı keldi. Bul bolsa jámiyetlerdiń tuwrı jumıs shólkemlestirgenin bildiriwshi edi. 2010-jılǵa kelip respublika xalqına avtotransport xızmetin kórsetiwdi keńeytiw maqsetinde «Qaraqalpaqtrans» Avtomobilde júk hám jolawshılar tasıwdı jaqsılaw ushın jámiyet túrindegi 9 ta kárxana shólkemlestirildi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Қорақалпоғистон ахборот агентлиги. Янги авиақатновлар йўлга қўйилмоқда // Еркин Қарақалпақстан — 02.04.2024. №39 - 156 (21061).
2. Сидикназаров К.М., АхмедовУ.В. Ўзбекистон автотранспорти ўтмишда ва истиклол йилларида. –Тошкент, 2001. Б.18
3. Каракалпактранс ГАО фаолияти//https://top.uz/company/karakalpaktrans-gao
4. ЎзМДА. Р-2423-фонди, 1-рўйхат, 45-иш. 34-варақ.
5. Ўзбекистон автомобиль транспорти Давлат Аксионерлик Корпорасиясы. – Тошкент, 1999. – Б.45